

Fülöp Zoltán Ottó

Azonosság és azonosulás.

A narratív élettörténetében megjelenő identitásjegyek vizsgálata¹

„... identitásunk nem egyéb, mint életünk története.”²

(Dan P. McAdams)

Bevezetés

A Topolyai család élettörténetének többszemponútú elemzésével céloom a biografikus narratíva nehezen észlelhető, rejtett dimenzióinak - mint például az identitás jelentésrétegeinek, az életvilág viselkedésmintáinak - feltárása és interpretálása. A dolgozatban - az előző fejezetekben felvázolt életutak tükrében - az egyéni és a családi identitás bemutatására vállalkozom az örökség társadalmi aspektusán keresztül, mivel meglátásom szerint ezen irányvonalak mentén fedezhetők fel a kulturális örökséghez való viszonyulás szignifikáns és releváns jegyei. Vizsgálendő kérdés, hogy a szódás kisiparos múlthoz köthető családi identitásnak milyen jellegzetes keretei, élő és átélhető mintái vannak és ezek miként adhatók át. Munkámban a statikusan szemlélt szerkezet helyébe a dinamikus folyamatokra helyeztem a hangsúlyt. Ez maga után vonta egyrészt a genetikus nézőpont határozottabb érvényesítését, vagyis az identitás behelyezését a szociokulturális folyamatokba, másrészt az élettörténeti megközelítésmód narratív szemléletét. Az elemzés során az identitást az életesemények révén tagolt és a személyes emlékezetben őrzött élettörténetként értelmezem, vagyis olyan narratív szöveggként, mely - Philippe Lejuene interpretálásában - a „ki vagyok én” kérdésre a „hogyan váltam azzá” elbeszéléssel felel.³ Arra törekedtem, hogy az örökösöket beillessem a múlt és a jelen eseményeibe, a tradicionalitás és a modernitás folyamatába és meghatározzam a szódás identitás alapvető sajátosságait a kulturális, társadalmi rendszer mindennapi működésében. A kérdéskör tanulmányozásakor elsősorban az identitástudományok, a kulturális antropológia, a tudásszociológia, és a szociálpszichológia kutatási eredményeit használtam fel az interdiszciplináritás jegyében.

¹ *A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”*

² McADAMS 2001. 165

³ Vö. KESZEG 2008. 301.

1. Az identitás jelentésrétegei és értelmezési lehetőségei

Az identitás mintázottsága több nézőpontból is felvázolható. Alapfeltevésem, hogy az identitás egy összetett, többdimenziójú szimbolikus határvonal, ami fluid, kontextusfüggő és külső változások hatására módosul.⁴ A téma kifejtéséhez érdemes az identitás jelentésrétegeiből - affektív és kognitív elemeiből - kiindulni, hiszen az érzelmi élmények tudatosan vagy akaratlanul nagy szerepet játszanak az én-rendszer létrejöttében.⁵ Az egyéni identitások szembeötlő sajátosságai, hogy mindig egy közös kulturális kontextusban alakulnak ki, egy meghatározott közösség én-elbeszéléseinek készletében osztoznak és az adott kultúrára jellemző szociális reprezentációk változatait képviselik.⁶ Ahhoz, hogy az egyén közösségi identitását reprezentálni tudja, aktualizálni kell örökségét, mely során egy újraartikulált önazonossággal szembesülhet, ezáltal képes lehet arra, hogy az éppen aktuális identitását a megfelelő viszonyrendszer által kijelölt keretek között intézményesítse.

Az élet egy konstrukció⁷ - állítja Hermann Bausinger -, kulturális és pszichikai értelemben egyaránt, vagyis az emberek reflektálnak magukra, másokra és a körülöttük lévő jelenségekre, társas tevékenységeikkel és kommunikáció útján kialakítják a világgal és másokkal szembeni stratégiáikat.⁸ Az egyén identitása tehát alapvetően embertársaival való interakcióiban jön létre, vagyis amikor belekerül egy kulturális kontextusba, ahol már meglévő értékekkel és elvárásokkal találja szembe magát. Ezekhez állandóan alkalmazkodnia kell, változtatni, formálni viselkedését, mert csak így tudja megkonstruálni saját életvilágát és megtartani azonosságát. Ezzel egybecseng az a hazai diskurzusban ismert megállapítás, mely szerint *„Az élettörténet egy dinamikusan létrejövő, mindig alakulóban lévő narratív akció, melyben az egyén megpróbálja az életút elbeszélése során önmaga folytonosságát és azonosságát ábrázolni.”*⁹

A múlt örökségközpontú felidézésének egyik lényeges funkciója az, hogy azonosulásra késztesen. Ha az identitást *belső iránytűnek* fogjuk fel, akkor kirajzolódhat előttünk egy olyan kulturális tér, amelyben láthatóvá válnak az egyéni és közösségi identitás alkotóelemei és alapvető normatív jegyei.¹⁰ A kérdés azonban az, hogy az identitásnak milyen konkrét specifikus jegyei fedezhetők fel a már megismert élettörténetben? Mindenekelőtt a

⁴ Vö. LIGHT-DUMBRAVEANU-ANDONE 2004. 157-158.

⁵ Vö. PATAKI 2004. 7.

⁶ Vö. PATAKI 2004. 42.

⁷ Vö. BAUSINGER 1988. 480-490.

⁸ Vö. HANKISS 2005. 494-496.

⁹ Vö. TÓTH 1988. 77-80.

¹⁰ Vö. LIGHT-DUMBRAVEANU-ANDONE 2004. 157-158.

becsületos, kemény, kitartó, szorgos munka és az elhivatottság érzése. Ezen túlmenően a vállalkozói szellem, a tisztességes üzletpolitika, egyfajta nyitottság az újításokra, a változásokra illetve a változtatásokra, a hitbéli meggyőződés és végül, de nem utolsó sorban a szociális érzékenység. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a szódás nemcsak egyéni szint jelentett a faluban, hanem elválaszthatatlanul hozzátartozott az utca képéhez. A Topolyai Szikvízüzemnek köszönhetően Kiskunmajsja sose maradt szóda - és így fröccs - nélkül, még a legnehezebb időkben sem. Meglátásom szerint, azért fontos, hogy felszínre hozzuk a családi reprezentáció karakterisztikus vonásait, mert amellet, hogy megerősítik a hozzátartozókat önazonosságukban, elősegítik az örökség külvilág felé való kommunikációját és adaptációját. Az egyén természetes igénye, hogy megpróbálja elhelyezni magát a világban, hogy úgy tartozzon valahová, hogy egyúttal különbözzön is másoktól. Egyetérthetünk Caroline Howarth gondolatával, aki szerint a szubjektum saját identitásának társadalmi szinten való megjelenítésének elsődleges célja, hogy egyéni perspektívából szemlélje a világot.¹¹

2. Az életvilág szerepe az önazonosság kialakulásában

Nézzük meg tehát a tudásszociológia segítségével, hogy miként jelenik meg ez a szubjektumhoz köthető sajátos látásmód. A mindennapi életvilág (*Lebenswelt, life-world*) bemutatásának és interpretív elemzésének kereteit a következőkben a rendelkezésre álló - egyéni, generációs, családi, közösségi - emlékekből rekonstruált *kulturális szöveg* diszkurzív és narratív jegyei jelentik. Az Edmund Husserl, Alfred Schütz és Jürgen Habermas által képviselt és egymást jól kiegészítő megközelítési módokat figyelembe véve törekszem a családi közösség hétköznapijainak értelmező bemutatására. Úgy gondolom, ez az interpretív szűrő abban segít, hogy jobban el tudjuk helyezni a kiskunmajsai szódagyárat társadalmi környezetében és még inkább megértsük a kisüzem dolgozóinak interakcióit és viselkedésegységeit.¹²

Előjáróban fontos megemlítenünk, hogy alapjában véve a fent említett kutatók hatására került előtérbe a mindennapi élet kutatása a 20. század elején. Először Husserl definíciójára támaszkodhatunk, aki szerint a mindennapi életvilág „*a valóság olyan területe, amely a józan ésszel (common sense) gondolkodó, éber és normális felnőtt számára egyszerű adottságként jelenik meg.*”¹³ Megállapította, hogy a mindennapi életvilágon keresztül

¹¹ Vö. HOWARTH 2001. 225-230.

¹² Vö. NIEDERMÜLLER 1987. 60-65.

¹³ Vö. HUSSERL 1954. 136; Vö. KASCHUBA 2004. 111.

alakulhat ki a közös kommunikatív környezet.¹⁴ Schütz a mindennapi élet mellett az interszubbjektivitással is foglalkozott, kijelentette, hogy a lokális világ, tehát maga az életvilág nem áll meg az emberi test külső határainál, hanem intenzíven hat az ember belső világára.¹⁵ Interpretációjának lényeges eleme, hogy az individuum önmaga létére is rákérdez. E koncepciót továbbgondolva Habermas arra a megállapításra jutott, hogy az életvilág egy olyan keret illetve keretek együttese, amely mederbe tereli a mindennapi életet, és amely segítségével interakcióba lépünk másokkal.¹⁶ Ám amíg Habermas az életvilágot kulturálisan meghatározottnak tekintette, addig Schütz a fogalom alatt a természet és a társadalom világát együttesen értette.¹⁷

Az interszubbjektivitás szociológiai értelemben a mindennapi élet társadalmisítását jelenti,¹⁸ amit Wilhelm Dilthey azzal egészített ki, hogy általa nyelvileg képessé válhatunk arra, hogy megértsük egymást.¹⁹ Interpretációjában a valóságos, mindennapi történelem vizsgálata csak a benne működő élet megértésén keresztül lehetséges. Dilthey egyik újítása témám szempontjából abban áll, hogy az átélésre helyezte a hangsúlyt, ami értelmezésében annyit jelent, hogy az egyén közvetlen tapasztalatai által képes a többi szubbjektum lelki élményeit is átélni.²⁰ A mindennapi életvilágban a hangsúly - mint ahogy a fentiekből is kitűnt - a cselekvő individuumra,²¹ annak folyamatosan épülő és változó életútjára helyeződik.

3. A társadalmi identitás az örökség birtokba vételének aktusában

Bármely kulturális örökség - így a szódás kisiparos örökség esetében is - birtokba vételének aktusa egyéni szelekció révén történik, vagyis az örökös sohasem kapja „készen” örökségét, hanem azt az előre meglévő készletből maga állítja össze, azaz legalább önmaga számára - szerencsés esetben a kisebb-nagyobb közösség számára - újraalkotott tartalmat hoz létre egy teremtő aktus segítségével. Ezen a sajátta modifikált örökségen mindig rajta van az örökös „keze nyoma”. E döntés meghozatalában szerepet játszik a megértés, az emlékezés és a későbbi használat, ami az adott közösség összetartozás-tudatát, a másoktól való elhatárolódás lehetőségét foglalja magában.²² Másrészt meghatározó jelentőségű a társadalmi,

¹⁴ Vö. SCHÜTZ-LUCKMANN 1975. 25; KASCHUBA 2004. 107-109.

¹⁵ Vö. VARGA 2010. 32.

¹⁶ Vö. HABERMAS 1994. 131.

¹⁷ Vö. PÁSZKA 2007. 154.

¹⁸ Vö. NIEDERMÜLLER 1987. 60-65.

¹⁹ Vö. PÁSZKA 2007. 154.

²⁰ Vö. ULLMANN 2007. 973-976.

²¹ Vö. SCHÜTZ – LUCKMANN 1984. 169-220.

²² Vö. HUSZ 2007. 15-16.

kulturális, történelmi tér- idő-cselekmény hármasság tagoltsága, amely által az egyén személyét beleilleszti egy szélesebb kontextusba.²³ A kulturális örökség birtokba vétele, illetve ahogy az örökös teremtő módon nyúl az örökséghez, az identitás formálásának jegyében történik. Az eredeti tartalom az újraalkotás és az újraértelmezés révén materiális fogódzókat és kötöttséget teremt „akkor és most” között. Az átvétel során minden nemzedéknek joga és lehetősége van saját szempontjai szerint újrendezni az örökséget. Azzal, hogy az egyes generációk az örökséghez nyúlnak, mindig nyitott, körkörös műveletet hajtanak végre, vagyis ciklikusan beillesztik a jelen valóságának kontextusába az új jelentéstartalmakat.²⁴

4. Az identitásjegyek mint közösségmeghatározó tényezők

Az örökség-diskurzusban az identitás meghatározása, az önazonossághoz való egyéni és szociális viszonyulásmód az egyik legmeghatározóbb tényező. A szociális identitás Naomi Ellemers, Paulien Kortekaas és Jaap Ouwerkerk holland szociálpszichológusok szerint nagymértékben függ attól, hogy az egyén mennyire érzi magát érzelmileg elkötelezettnek a csoportja iránt.²⁵ Ezért a leszármazottak - generációnként, egyénekenként, nemekenként stb. - eltérő módon viszonyulnak a kapott örökséghez és ez a hozzáállás természetesen visszatükröződik az egyes örökségkezelési stratégiákban. A szilárd identitásképletek - mint amilyen a családi identitás is - kijelölik az alájuk rendelhető attitűdök működését, ezáltal befolyásolják az érzelmi motivációkat.²⁶ Ezen túlmenően az identitás lehetővé tesz egy bizonyos kisebb-nagyobb csoporthoz való tartozást, a vele való azonosulás érzését, egyúttal a más csoportoktól való elkülönülést.

Az a tény, hogy a családi élettörténet egybekapcsolódik a szikvízkészítők sorsának alakulásával, mindenképpen indokoltá teszi a szódás kisiparosok mint közösség (*community*) vizsgálatát. Ha a közösséget úgy fogjuk fel, mint egy olyan szerepegyüttest, ahol a szereplők változnak, de a szerep állandó,²⁷ akkor megállapíthatjuk, hogy a szódás kultúra tulajdonképpen a társadalom egy csoportjának speciális tulajdonságait jelöli, melyek egy időkontinuumban akkor is azonosak maradnak, ha a tagok változnak. Ez a személyfeletti és időn kívüli identitás biztosítja tulajdonképpen a résztvevők társadalmi integrációját.²⁸ Ha a szikvízüzemet szociokulturális interferenciái tükrében vizsgáljuk, világossá válik, hogy a

²³ Vö. HUSZ 2007. 16.

²⁴ Vö. ERDŐSI-SONKOLY 2005. 77.

²⁵ Vö. ELLEMERS – KORTEKAAS – OUWERKERK 1999. 373.

²⁶ Vö. PATAKI 2004. 32.

²⁷ Vö. IMHOF 1992. 20-25.

²⁸ Vö. BORMANN 2001. 159.

családi szódagyár tevékenységét, társadalmi kapcsolatait, működési mechanizmusát belső és külső tényezők határozzák meg. Tulajdonosainak és alkalmazottainak társas érintkezései pedig hűen tükrözik azt a szociokulturális környezetet, amelyben a forgalmazás, a viszonteladás végbe ment. Ezzel összefüggésben és az elmondottakat alátámasztva megállapíthatjuk, hogy a családi tradíció egy olyan közösen birtokolt hagyományvilágnak a része, amely számos speciális kulturális vonással képes kifejezni a saját közösséghez tartozását, ugyanakkor a többi csoporttól való különbözőségét. A meghatározó reprezentációs jegyek adaptív jellege - esetünkben a kisiparos szemlélet, a szódás mentalitás, kisvállalkozói lét összefonódása a mindennapi élettel - lehetővé teszi, hogy az egymást követő generációk úgy vegyenek át a múltból mintákat, hogy közben specifikus mikroviláguk is fennmaradjon. Az identitás így nem statikus állandó, hanem egy olyan társadalmi jelenség, amely része a szociokulturális kommunikációnak, amelyben az egyén folyamatos közösségi adaptációk és reflexiók során fejezi ki és éli meg az identitását.²⁹ A gyakorlati alkalmazás révén egy olyan összetett identitáskép alakulhat ki az egyénben, ami a többszörös csoporttagság során mutatkozik meg legjobban. Az újabb identitáskonceptiók ugyanakkor a kollektív és a személyes lét töredezettségét hangsúlyozzák³⁰ a globalizációs változások következményeként, mely párhuzamba állítható a kulturális emlékezet formáit vizsgáló, korábban már említett kutatók - Jan Assmann, Paul Ricoeur, James E. Young stb. – megállapításaival.

Az identitásjegyek ugyan szubjektív megkülönböztető jegyek, de egy kulturális közösséghez való tartozásnak a tudatát viselik magukon. Ezért az egyéneket az azonos kulturális térben a közös múlt és az azonos normatív jegyek (például a mindennapi közös szokások, közös cselekedetek) szervezik egy csoporttá.³¹ A közös nyelvhasználat épp annyira képezheti integráns részét az identitásnak, mint az azonos gondolkodásmód, világnézet, attitűd stb. Jó példa erre a szódás kisiparos kultúra, hiszen a szakterminológiák (rudacsszár, ballon, szénsavtartály stb.) és a szállítással kapcsolatos verbális megnyilatkozások („*Itt a szódás!*”) alapján könnyen lehet azonosítani a csoportot.

5. Az egyéni identitás alkotóelemei

Az egyén identitása sokrétű, szerkezetét leginkább a hagyományhoz hasonlíthatnánk. Lényegét talán Wolfgang Kaschuba kortárs német társadalomkutató metaforájával

²⁹ Vö. PAPP 2005. 64-66.

³⁰ Vö. CALHOUN 1997. 101.

³¹ Vö. COHEN 1974. 9-24.

világíthatnánk meg legjobban, aki nem véletlenül nevezi az identitást az ember „*kulturális bőrrétegének*”,³² amit éppúgy, mint a hagyma külső rétegeit le kell fejteni ahhoz, hogy az egyén megértse önmagát.

A problémakör kifejtését Erving Goffman elméletére támaszkodva célszerű folytatni, aki az identitás kvintesszenciáját szintén egy érzékletes példán keresztül szemlélteti. A goffmani felfogásban az egyén különböző szociális szituációiban eltérő társadalmi szerepeket vesz fel. Ezt legkönnyebben talán úgy tudjuk elgondolni, ha magunk elé képzelünk egy teli fogast, amin azonban nem ruhák, hanem társadalmi szerepek vannak felakasztva. Csakúgy, mint a ruhák esetén, leakasztjuk a fogasról³³ az egyes szerepmintákat. Mivel két ruhadarab soha nem lehet egyforma - nincs ez másképp a szerepmintákkal sem -, egyikbe könnyebben, másikba nehezebben bújunk bele, egyikhez van hangulatunk, a másikhoz nincs, egyik közelebb, a másik azonban távolabb áll szívünktől. Az azonban nagyon fontos - példánknál maradva - hogy a megfelelő alkalomhoz megfelelő ruhát vegyünk fel. Ugyanúgy más öltözéket illik felvenni színházba, koncertre, sportolásra, esküvőre stb., mint ahogy a különböző szociális szituációkban is más-más szerepmintát követünk. Huseby Darvas Éva találóan fogalmazta meg az identitás lényegét, ami szerinte nem más, mint az egyén által alkotott önkép, amely magába foglalja a tudatos vagy tudattalan többszintű társadalmi szerepek elfogadását és legitimálását verbális és/vagy szimbolikus formában.³⁴

Mint láthattuk az értékorientáció, a viselkedések, a cselekedetek fontos identitásjegyek, melyek szoros összefüggésben állnak a szocializáció során elsajátított szerepmintákkal, az adott közösség normatív attitűdjeivel, melyben az egyén otthonosan és biztonságban tud mozogni. A családi örökséghez tehát szorosan hozzátartoznak az olyan materiális fogódzók és objektivációk, mint a szódás kisiparos kultúra tárgyi világa és eszközkészlete, hiszen ezek segítenek a mindenkori jelen számára átélni, újraélni, megtapasztalni a nemzedéki múlt és a kulturális örökség aktuális üzenetét. Az én azonban mindig a tárgy reprezentációja is, ezért egyszerre és együtt alakul vele.³⁵ A megfelelő, a kor viszonyaihoz alkalmazkodni képes szociokulturális kommunikációs stratégiák abban segítenek az egyénnek, hogy speciális mikrovilágát és identitását reflexív módon applikálja, és ezen adaptív alkalmazkodási mechanizmusok segítségével eredményesen tudja közvetíteni a külvilág felé értékrendjét, kultúráját, hagyományát stb., miközben toleránsan viselkedik a

³² Vö. KASCHUBA 2004. 114-119.

³³ Vö. MACINTYRE 1999. 52-53. Alasdair Macintyre ugyanakkor megfogalmazza a goffmani elmélettel szembeni aggályait is.

³⁴ Vö. HUSEBY DARVAS 1983. 7-15.

³⁵ Vö. PATAKI 2004. 71.

más viszonyulásmódokkal szemben. Ez a járható útja annak, hogy ne *egzisztenciális sokként* (René Muller) értelmezzük az önnön létünkkel való szembenézést.³⁶

6. Az identitás újragondolása a 21. században

A későmodernitás folyvást változó kihívásai közepette nem egyszerű tematizálni az egyén és a közösség viszonyát. Többek között ez az oka annak, hogy napjainkban elkerülhetetlenné vált a különböző identitások tudatosítása, újrafogalmazása az új realitások figyelembe vételével. Gerő András hívja fel a figyelmet arra, hogy a 21. századi változó világban saját identitásunk újragondolására van szükség. Úgy véli, ha tudni szeretnénk, hogy kik vagyunk, meg kell próbálnunk megismerni és elmondani önmagunk történetét.³⁷ Ha az identitást a szociálpszichológia oldaláról közelítjük meg, akkor az önazonosság tulajdonképpen nem más, mint egy narratív konstrukció, az élettörténet múltbéli eseményeinek átértelmezése a mindenkori jelen szempontjából, egy kísérlet a konzisztens biográfia létrehozására. A kulturális örökség, mint szervező elv pedig alkalmas arra, hogy reprezentálja az adott közösség identitását. Ezáltal az örökség összekapcsolódik az emlékezettel, és mindkettő egyaránt az identitás része. Következésképpen az örökség nemcsak arra szolgál, hogy feltérképezze a birt javakat, hanem arra is, hogy körülírja és meghatározza az örökösök önazonosságát.³⁸ Továbbá az életpizódokból kronológiailag megkonstruált és elbeszélte életút egy egységes történetet képezve segít feldolgozni az egyéni életvilág eseményeit. Az identitástörténet azonban nem az élettörténet puszta reprodukciója, ugyanakkor abból táplálkozik és használja fel az identitást döntési műveletekhez. Az élettörténet epizódjainak láncolata „hullámzik”, de a mindenkori jelen perspektívájából és az éppen aktuális identitás igazolásának szándékával kapja meg a maga értelmezését és nyeri el jelentését. E fluid és dinamikus jelleg ellenére is az identitás bármikor kimerevíthető, vagyis szerkezeti specifikumai, többé-kevésbé tartós, szilárd jellemvonásai és mintázatai vizsgálhatók az emlékezet révén természetes közegükben.³⁹

³⁶ Vö. MULLER 1987. 17.

³⁷ Vö. GERŐ 2005. 10.

³⁸ Vö. SONLKOLY 2000. 47.

³⁹ Vö. PATAKI 2004. 65.

Tanulság

Dolgozatomban az identitáskonstruálási folyamatot igyekeztem megragadni egy konkrét családi példán keresztül, mert úgy gondolom, hogy az élettörténetben illetve a benne lévő életpizódokban az identitás elemei, jellemzői, szimbolikus határainak dinamikus változásai jól nyomon követhetők. A kulturális önazonosság tisztázására több okból is szükség van. Egyrészt, mert lehetővé teszi a múlt megismerését, a történelemhez, a kultúrához stb. való viszony újragondolását.⁴⁰ Másrészt, ha megalkotjuk saját identitásunkat, kivívhatunk egy olyan egyéni pozíciót, amelynek perspektívájából szemléljük a világot.⁴¹ Mivel az identitás egyszerre jelenti az énnel és a közösséggel való azonosságot, benne egyszerre van jelen az egyéni és a társadalmi meghatározottság. Ezért az identitás fontos eszköze a tér- és időbeli keretek, a közösségi kapcsolattartási típusok, viselkedésminták meghatározásának.⁴²

A családtagok identitása számtalan szintből épül fel, melynek integráns része a szódás múlt. Azzal, hogy az egyes generációk elfogadják a többszintű társadalmi szerepeket, egyúttal megerősödnek identitásukban is. Következésképpen az örökség képes az eltérő mintákat egy kollektív identitássá egységesíteni. A különféle identitásrétegek és lokális tudatok feltárása a külső és a *belső lépték* (Mary Douglas) révén viszont elvezethet önismeretünkhöz. A dolgozat során megismert életsorsok mintául és segítségül szolgálhatnak arra kérdésre, hogy „*miként éljek ma*”. Wilhelm Dilthey úgy véli, hogy a történelmi megismerés alapja a megértés, ami az élmények átélésén keresztül valósulhat meg. Stephen Engel szintén az identitás kontextuális fontosságát hangsúlyozza.⁴³ A nemzedéki múltban megjelenő identitásminta segít a család közösségi identitásának kibontásában, annak folytonosan megújuló, változó megélésében és megértésében. Az örökségvédelemben a helyhez kötöttség, a lokális identitások megerősítése azért is szervező erejű szempont, mivel a közös gyökérrel rendelkező lokális identitások együttese alkotja a nemzeti identitást.⁴⁴ Ez azt jelenti, hogy a szódás-kisiparos lét nemcsak egyfajta elkötelezettség, hanem közös történet is, amit tágabb kontextusában elhelyezve kell értelmeznünk, ugyanis csak a történet közössége hozhatja létre az egyéni túlmutató identitást.⁴⁵ Végül soron identitásunk tudatosítása és aktív megélése hozzásegíthet ahhoz bennünket, hogy a globalizáció pozitív hatásait ki tudjuk használni a lokális stratégiák alkalmazása révén.

⁴⁰ Vö. ALABÁN 2008. 251.

⁴¹ Vö. HOWARTH 2001. 230-231.

⁴² Vö. TÓTH G. 2002. 12.

⁴³ Vö. ENGEL 1999.

⁴⁴ Vö. L. SIMON 2007. 76.

⁴⁵ Vö. GERŐ 2005. 10.

Jegyzetek

¹ Goffman 1958-tól a hétköznapi interakciók normatív szabályozásának, a szituációs normák szerveződésének, vagyis az ún. értelmezési keretek kérdéseivel foglalkozott. A szociolingvisztikán belül a teljes kommunikációs magatartás, a színtér és a szituáció egymásra vonatkoztatását kívánta megvalósítani, melyhez integrációs mintát is nyújtott *Keretelemzés (Frame analysis)* c. tanulmányában.⁴⁶ Vizsgálódásának kiindulópontja, hogy az emberi létet és helyzetét szociális és kulturális szabályok, konvenciók determinálják és determinálták a múltban is. A goffmani elgondolás szerint a szociális működés központi fogalma a keret (*framework*), ami tkp. társas helyzetekben alkalmazott értelmezési séma. Olyan valóságterületként fogható fel, melyet történelmileg adottnak tekintünk, és ahol a szociokulturális feltételek vonatkoztatási közegként szolgálnak.⁴⁷ A szódások interakcióinak és interakciós viselkedésegységeinek kerete a mindenkori társadalom. Az elsődleges kereteken túl léteznek olyan valós élethelyzetek, amelyek az értelmezési kereteket alakítják. A transzformálást Goffman *átkulcsolásnak* nevezi, és lényegét abban látja, hogy az átvitel értelmezhetővé teszi az életbeli jelenetek azon formáit és fajtáit is, melyek a szociális élet struktúrájába beágyazódva első pillantásra nem nyilvánvalóak.⁴⁸

⁴⁶ Vö. LÁSZLÓ 1981. 769-779.

⁴⁷ Vö. GOFFMAN 1981. 620-627.

⁴⁸ Vö. GOFFMAN 1981. 627-648.

Irodalomjegyzék

ALABÁN Ferenc

- 2008 Irodalmi érték és sajátosság. Vizsgálódások a kisebbségi magyar nemzeti irodalmak érték-lehetőségeinek kontextusában. In: FEDINEC Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Budapest, 243-260.

BAUSINGER, Herman

- 1988 Construction of Life. In: HOFER, Tamás – NIEDERMÜLLER, Péter (eds.): *Life History as Cultural Construction*. MTA, Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 477-491.

BORMANN, Regina

- 2001 *Raum, Zeit, Identität*. Socialtheoretische Verortungen kultureller Prozesse. Leske+Budrich, Opladen.

COHEN, Abner

- 1974 Introduction: The Lesson of Ethnicity. In: COHEN, Abner (ed.): *Urban Ethnicity*. Tavistock, London, 9-24.

ELLEMERS, Naomi – KORTEKAAS, Paulien – OUWERKERK, Jaap.W.

- 1999 Self-categorisation, commitment to the group and group self-esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371-389.

ENGEL, Stephen A.

- 1999 *Context is everything: The nature of memory*. Freeman, New York.

ERDŐSI Péter - SONKOLY Gábor

- 2005 A kultúra melankóliája. A kulturális örökség fogalmának megjelenése In: *Világosság* 2005/6., 73-90.

FORGAS, Joseph P. (ed.)

- 2000 *Handbook of affect and social cognition*. Mahwah, Erlbaum, New York – London.

GERŐ András

- 2005 Előszó. In: ROMSICS Ignác – SZEGEGEDI-MASZÁK Mihály (szerk.) *Mi a magyar?* Habsburg Történeti Intézet – Rubicon. Budapest, 7-12.

GOFFMAN, Erving

- 1981 *A hétköznapi élet szociálpszichológiája*. (ford.) HABERMANN M. Gusztáv – BERÉNYI Gábor, LÁSZLÓ János (vál., utószó), Gondolat Kiadó, Budapest.

HABERMAS, Jürgen

1994 *Válogatott tanulmányok.* (ford.) ADAMIK Lajos – BENDL Júlia – FELKAI Gábor, (összeállította: FELKAI Gábor), Atlantisz Kiadó, Budapest.

HANKISS Elemér

2005 *Az ezerarcú én.* Emberlét a fogyasztói civilizációban. Osiris Kiadó. Budapest.

HOWARTH, Caroline S.

2001 Towards a social psychology of community. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 31, 2, 223-238.

HUSEBY Éva Veronika

1983 *Fogalmak és élettörténetek az identitás vizsgálatához Cserépfaluban. Identity-related Concept and Life-history-mosaics for a Study of Cserépfalu.* KLTE, Folklor és Etnográfia 12., Debrecen.

HUSSERL, Edmund

1954 *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologische.* Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie. Published by NYHOFF, Martinus, Den Haag/The Hague.

HUSZ Mária

2007 *Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról.* PTE FEEK, Pécs.

IMHOF, Arthur Erwin

1992 *Elveszített világok.* Hogyan gyűrték le eleink a mindennapokat- és miért boldogulunk mi ezzel oly nehezen..., (ford. GELLÉRINÉ LÁZÁR Márta) Akadémiai Kiadó, Budapest.

KASCHUBA, Wolfgang

2004 *Bevezetés az európai etnológiába.* (ford. et al. PETRÁN Zita) Csokonai Kiadó, Debrecen.

KESZEG Vilmos

2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség.* Egyetemi jegyzet. Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 3. KJNTE-BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár.

LÁSZLÓ János

1981 Goffman mikroszkópjai. In: GOFFMAN, Erving: *A hétköznapi élet szociálpszichológiája.* Gondolat Kiadó, Budapest, 740-780.

LIGHT, Duncan- DUMBRAVEANU-ANDONE, Daniela

2004 *Örökség és nemzeti identitás kapcsolata Romániában.* (ford.) KRASZNAI

Zoltán, In: ERDŐSI Péter- SONKOLY Gábor (szerk.): *A kulturális örökség.*
L'Harmattan (Atelier füzetek 7.), Budapest, 157-180.

MACINTYRE, Alaisdar Chalmers

1999 *Az erény nyomában.* (ford.) BÍRÓNÉ KASZÁS Éva, Osiris Kiadó, Budapest.

MAKAI Péter

2010 *Intentio moderna.* In: TÖRÖK József(szerk.) *Közművelődési Nyári Egyetem 1999-2008. Válogatás a 10 év előadásaiból.* Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete, Szeged, 37-46.

McADAMS, Dan P.

2001 *A történet jelentése az irodalomban és az életben.* (ford. LÁBADI Beatrix) In: LÁSZLÓ János- THOMKA Beáta (szerk.) *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Kijárat Kiadó, Budapest, 157-174.

MULLER, René J.

1987 *The Marginal Self. An Existential Inquiry into Narcism.* Atlantic Highlands-Humanities Press International. New Jersey

NIEDERMÜLLER Péter

1987 *Folklórelmélet és folklorisztikai paradigmák. Folklór és Tradíció III.* (szerk.) KRIZA Ildikó – ERDÉSZ Sándor, Budapest, 59-67.

PAPP Richárd

2005 *Identitás és etnicitás.* In: BOGLÁR Lajos- PAPP Richárd (szerk.) *A tükör két oldala.* Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó, 64-67.

PÁSZKA Imre

2007 *Narratív történetformák.* Belvedere Meridionale, Szeged.

PATAKI Ferenc

2004 *Érzelem és identitás.* Szöveg és Lélek 7. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

SCHÜTZ, Alfred – LUCKMANN, Thomas

1975 *Die Strukturen der Lebenswelt.* Darmstadt/ Neuwied

1984 *Az életvilág struktúrái. (Részletek.)* (ford.) HERNÁDI Miklós – SZALAI Pál – ZEMPLÉNYI Ferenc, In: HERNÁDI Miklós (vál.): *A fenomenológia a társadalomtudományban.* Gondolat, Budapest, 269-320.

SIMON László, L.

2007 *Versenyhátrány.* A (kultur)politika fogságában. Kortárs Kiadó, Debrecen.

SONKOLY Gábor

2000 A kulturális örökség fogalmának értelmezési és alkalmazási szintjei. In: *Regio 11* (4.), 45-66.

TÓTH G. Péter

2002 A „közösség”. Egy fogalom megalkotása, kiteljesedése, széthullása és felszámolása. In: PÓCS Éva (szerk.): *Közösség és identitás*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 9-31.

TÓTH Mária

1988 Az élettörténetben megjelenő etnikai identitás. In: *Hagyomány és modernizáció a kultúrában és a néprajzban*. (szerk. SZŰCS Alexandra) Néprajzi Múzeum, Budapest, 77-92.

ULLMANN Tamás

2007 Dilthey és a filozófiai hermeneutika kezdetei. In: BOROS Gábor (főszerk.) *Filozófia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 972-976.

VARGA Csaba

2010 A globlokál világ kultúrája. In: TÖRÖK József (szerk.) *Közművelődési Nyári Egyetem 1999-2008. Válogatás a 10 év előadásaiból*. Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete, Szeged, 22-36.

ZENTAI Violetta

1997 Politikai antropológia: a politika antropológiája In: ZENTAI Violetta (szerk.): *Politikai antropológia*. Osiris Kiadó- Láthatatlan Kollégium, Budapest, 9-36.